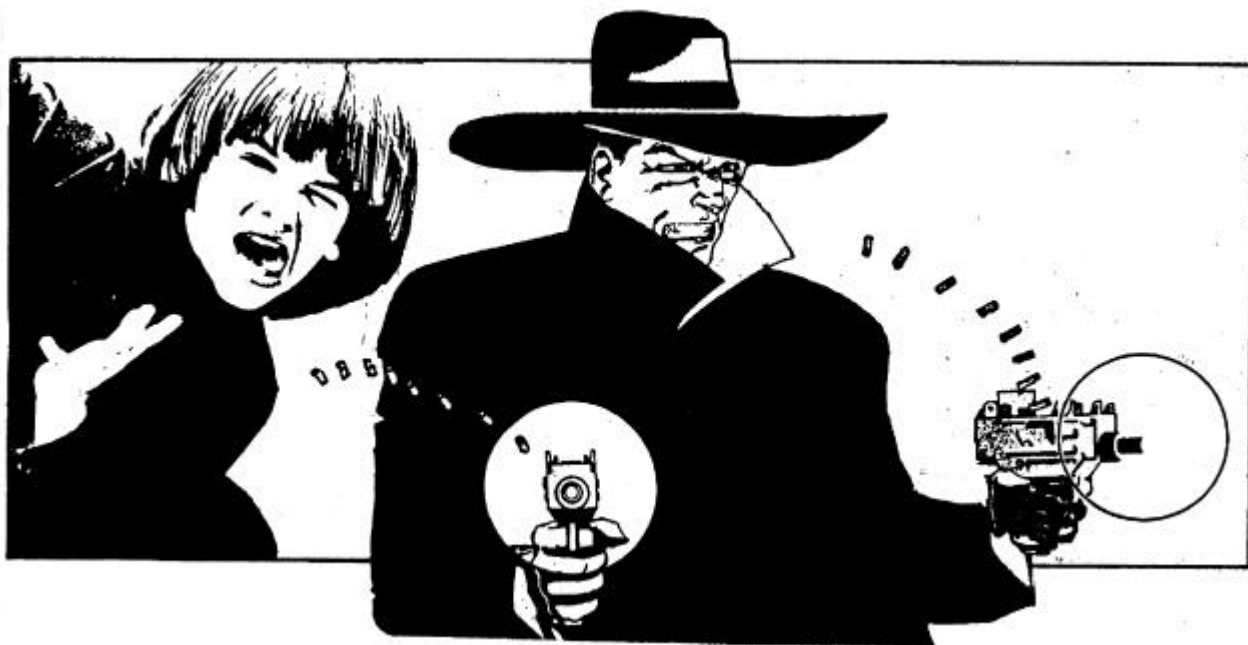

full d'assessorament *de* *l'escola de pares de la* **FaPaC**

L'AGRESSIVITAT DELS NOSTRES FILLS. UN TEMA QUE PREOCUPA A PARES I MESTRES

0. Ja sigui davant el televisor, fullejant un diari o bé escoltant els informatius de qualsevol ràdio, no podem negar l'omnipresència de l'agressivitat en la nostra vida. Tampoc no podem passar-la per alt en observar els jocs de la mainada en el pati de l'escola, en escoltar els comentaris d'alguns mestres en sortir de classe, o les converses de pares i mares a la porta del col·legi...; no cal ni parlar-ne de certs esdeveniments esportius a la gespa o a la graderia!.

Com a testimonis, víctimes o protagonistes, no passa dia que no ens trobem amb la cançó enfadosa de sempre.

Tanmateix, però, no l'acceptem de bon grat quan es tracta dels nostres fills "el meu fill només és una mica entremaliat; en canvi el del veí sí que és violent".

La majoria dels pares no volem que la nostra mainada sigui agressiva, però tampoc que pugui rebre agressions injustificades.

Quan podem considerar "normal" o comprensible l'agressivitat d'un nen, i quan preocupant o inadmissible?. Aquesta qüestió intentarem de respondre-la en aquest "FULL".

1. AGRESSIVITAT I VIOLENCIA

Agressivitat i violència, no són la mateixa cosa. Repassem el primer terme: l'agressivitat és un concepte força difícil de definir. Per al psiquiatre nord-americà A. Bandura, una agressió és una conducta que pretén "produir un dany a una persona i/o la destrucció d'alguna cosa pròpia o no. Pot ser psicològic o físic". Per a S. Freud, creador del psicoanàlisi, és una "resposta primària" a la frustració. D'altra banda, segons K. Lorenz, estudis de la conducta animal, l'existència d'un instint agressiu, té funcions clares de supervivència per a l'espècie. Segons la psiquiatra britànica Winnicott, "originàriament, l'agressivitat és quasibé sinònim d'activitat; una tendència innata a créixer i a dominar la vida, la qual cosa sembla ser el caràcter de qualsevol cosa viva".

A vegades, l'agressivitat pot manifestar-se en el nen com un acte contra ell mateix: anorèxia (no voler menjar). Aquest comportament pot tenir com a finalitat fonamental cridar l'atenció del pares quan la comunicació normal s'ha trencat.

En diferents dosis, cadascú de nosaltres tenim cert grau d'agressivitat, i hauríem d'aprendre a conviure-hi, controlar-la i administrar-la d'acord amb les circumstàncies que ens envolten.

La violència, en canvi, és una manifestació extremada de l'agressivitat. És espectacular, descontrolada i profundament destructiva.

La violència "esclata" quan ens sentim incapaços de superar els obstacles que trobem en el nostre camí i, nens o adults, adoptem una conducta "catastròfica".

Els actes de violència representen veritables crisis adreçades als altres, a un mateix, o als objectes.

2. L'AGRESSIVITAT INNATA O ADQUIRIDA?

Els comportaments agressius són producte d'una complexa combinació psiconeurològica, no massa ben delimitada encara, en què s'hi barregen factors neurobioquímics, neurofisiològics, hormonals i psicològics.

L'ambient sociocultural del nen (família, escola, barri...) té una influència extraordinària en el desenvolupament i control de l'agressivitat i de la violència. Com més abundin els models agressius a l'entorn del nen, més fàcil serà que els adquireixi. La família primer, i l'escola i el món exterior després, tenen un important paper en l'aprenentatge de les conductes agressives o violentes. Els membres d'una família, ho volguem o no, funcionen recíprocament com a models. El pare, sovint serveix d'exemple als nois i la mare a les noies; els germans grans ho són també per als més petits.

Certes teories consideren que la conducta es determina en les primeres anys de vida i per tant, més endavant poca cosa es podrà fer... Cal reconèixer que els fets passats configuren la nostra conducta actual, però en tot cas, pot millorar o empitjorar, tal i com passa realment.

La pregunta que molt pares i mestres ens fem és: què cal fer? Com podem organitzar el clima psicològic en el qual viu el nen per a promoure conductes adequades? No hi ha una única resposta, però de totes maneres dependrà de cada cas individual.

Val la pena recordar prèviament que l'excés d'agressivitat que pugui manifestar un nen no és una característica inamovible de la seva personalitat. Està comprovat que als nens fortament agressius, podem ajudar-los a disminuir la seva excitabilitat mitjançant una pacient tasca educativa que, evidentment, ha de realitzar conjuntament pares i mestres.

3. ALGUNS COMPORTAMENTS AGRESSIUS SON NORMALS

Tots els éssers vius posseeixen la capacitat de ser agressius davant un estímul que posi en perill la seguretat del seu organisme. A més, necessitem un cert grau d'agressivitat controlada per a "sobreviure" i relacionar-nos (si no la "por" a l'altre paraitzarà la nostra conducta). Els nens posseeixen tendències hostils i agressives, però aquests impulsos es veuen modificats i transformats en el transcurs del seu procés de socialització (aquestes tendències es readapten d'acord amb les normes establertes per la comunitat en què es viu).

4. DESENCADENANTS O DETERMINANTS

Habitualment la violència i l'agressivitat poden desencadenar-se a partir de nombroses causes: frustració; angoixa; experiències aversives (dolor físic o psíquic, privació de la llibertat, incomoditat, fam, injustícia); factors ambientals (sorolls excessius, manca d'espai) reforç social, etc.

Mitjançant l'estructura personal on es barregen diversos processos: emocionals d'aprenentatge social, d'identificació amb models agressius més la pròpia història de vida, cada persona reacciona de diferents maneres que poden anar des de l'agressivitat a la violència passant per somatitzacions (transformació en malaltia física d'un malestar emocional), evasió de la realitat o superació del problema resolent el procés mitjançant un procés reflexiu.

Les persones no neixen amb sentiments programats vers els objectes o la gent. Aprenen de qui o de què sentir-se culpable. Aprenen de qui i de què sentir temor. Aprenen a qui odiar i a què. aprenen a donar i rebre una mena d'afectes amb la finalitat de despertar i rebre una mena de sentiments que els produeixen plaer.

Quan els nens són petits, experimenten molts sentiments diferents. Amb el temps, però, cada nen aprèn a respondre amb sentiments específics que arriben a ser els seus preferits. Tot sovint aquest sentiments no són apropiats per a la situació ulterior o per a la persona a la qual són dirigits, perquè són respostes derivades d'experiències passades, més bé adequades a la situació present.

Aquest és el cas d'en Lluís que pega al seu osset, perquè la mare el renya. Ell descarrega en el seu osset tota la ràbia produïda per la frustració originada per la seva impossibilitat de "respondre" a la mare.

Els nens contínuament senten: "Espera que el pare arribi a casa; et renyarà i et pegará fort" probablement pensarà: "Quan sigui gran, jo pegaré tothom".

A vegades els pares reprimeixen amb violència l'agressivitat exagerada del fill; els mestres d'un alumne i

el company la del seu company. Creiem que és necessari per a un educador, evitar per tots els mitjans recórrer a la violència. Es més llarg, però efectiu ensenyar el nen a ser prou fort psicològicament, segur de sí mateix i respectuós amb els altres com per a descartar l'ús de la violència, sense que per això hagi d'acceptar ser-ne la víctima.

Potser seria convenient que reflexionéssim sobre quines són les formes en què eduquem els nostres fills per a comprendre i aprendre a viure en aquesta societat violenta i competitiva. Quina mena de missatges verbals i no verbals li transmetem perquè sàpiga defensar-se sense recórrer als cops o a les agressions verbals.

5. AGRESSIVITAT I SISTEMA ESCOLAR

La Psicòloga Dolors Renau, en el seu article "Manifestacions d'agressivitat a l'escola", (Perspectiva Escolar núm. 42, 1980), planteja que "quan parlem de manifestacions d'agressivitat a l'escola, volem parlar d'aquelles que arriben a crear un problema constant als mestres i, de retruc, als pares, per la seva freqüència, la seva intensitat o la seva forta destructivitat; en definitiva, d'una agressivitat que no es troba compensada ni frenada suficientment per l'afecte, la raó o el sentiment de la realitat.

L'agressivitat, aquesta més aguditzada, ens fa por i ens molesta profundament perquè té la rara virtut de despertar agressivitat; ens provoca i ens fa sentir en perill; ens desperta ganes de tomar-nos-hi, de vegades amb la mateixa intensitat amb què la rebem.

Hi ha una constant que cal assenyalar per a comprendre els fenòmens de l'agressivitat a l'escola. I és que hi ha sistemes escolars que són autèntiques fàbriques de respostes agressives.

La massificació és una font de problemes d'aquest tipus. Davant el nombre excessiu d'infants, només hi ha la possibilitat de mantenir l'ordre rígid per sobre de tot, a fi de poder treballar, però això al preu d'un gran distanciament i d'una aparent contenció que desapareix quan l'adult se'n va.

La forma d'organització és també important.

Sembla evident que els sistemes d'organització fonamentats en una relació autoritària generen respostes molt més hostils que els sistemes organitzats democràticament. Manifestacions que, sovint, no es descarreguen sobre l'autoritat, sinó entre els mateixos nens, i sobretot envers els més dèbils, els quals vénen a ser l'ase dels cops de tot el grup.

Sense arribar a aquest tipus d'escola, hi ha sovint situacions que generen violència a totes les escoles. L'exigència excessiva que ve sovint donada pels programes, els continguts que obliden totalment els interessos dels infants, les excessives hores d'estar quiets segons quines edats, creen neguit i malestar entre els nens, cosa que degenera fàcilment en conductes de descàrrega agressiva.

Hi ha altres situacions, ben contràries, que afavoreixen l'agressivitat. Els infants tenen una especial sensibilitat per reaccionar a la manca de marcs estables i de punts de referència seriosos. Detecten ràpidament els "buits" en el temps (quan es trenca el ritme de treball i falten professors), buits en les situacions que es produeixen quan hi ha molts canvis d'horaris o de

personal, buits en l'organització, buits en la manca de preparació de les classes...".

Creiem que el Projecte Educatiu i el Reglament de Règim Intern poden constituir els documents idonis on plasmar la filosofia de l'escola en matèria d'agressivitat i violència i deixar ben establert que un dels valors essencials que s'han d'impartir a l'escola és el respecte mutu.

6. AGRESSIVITAT I EDAT

L'expressió i intensitat de l'agressivitat varia en les diferents etapes del desenvolupament del nen.

A mesura que els nens van adquirint noves experiències i aprenent nous repertoris de conducta adequen llur agressivitat a les normes establertes pels adults.

Hi ha èpoques en què el nen i els joves manifesten en forma exagerada llur agressivitat. El nadó es mostra agressiu i violent quan se sent mullat, incòmode o amb gana; més tard, quan li surten les dents.

Generalment els nens petits expressen llur agressivitat preferentment en forma de: plors, enrabiades, cops, mossegades, puntades de peu, empentes, crits, trencant joguines, molestant el germà.

Quan tenen 7-8 anys i es frustraven perquè allò que estan fent no els resulta bé, tenen tendència a destruir-ho. En aquesta etapa també comencen a utilitzar el llenguatge com a forma d'agressió: insulten, criden i diuen "paraulotes".

En ocasions el joc serveix per a canalitzar l'agressivitat i transformar-la en conducta adaptativa. Més endavant entre els 10 i 12 anys, tant en el barri com a l'escola, els nens formen grups que rivalitzen entre ells. En aquest període comencen a albirar-se conductes de rebuig a l'autoritat (mestre, pares) que poden manifestar-se de forma extrema en l'adolescència: aïllament, fugides de casa, crítiques molt fortes a les figures paternals.

Una de les diferències més destacades entre l'agressivitat dels petits i grans consisteix en què els primers plantegen als adults, més aviat, problemes a nivell individual, i que els altres ho fan a nivell de grup.

7. UN NEN SERA VIOLENT SI:

1. L'hi imposablem formes rígides de disciplina, a les quals el nen s'ha de sotmetre sense comprendre-les.

Aquest tipus de disciplina és tan negatiu com la manca de tota disciplina. La justificació que donem a les normes i les obligacions és molt important. Encara que els nens no tinguin la capacitat dels adults, sí que tenen la necessitat de donar un sentit a allò que s'esdevé.

2. No respectem el seu propi procés de desenvolupament.

Tots els nens són diferents entre ells i cap, mentre sigui nen, no és igual a un adult. No hem d'interpretar la seva conducta a partir de la nostra mentalitat. La seva evolució cognoscitiva i social particular fa que algunes normes i situacions les jutgi "a la seva manera", sense que això es degui a una "malavoluntat" per part seva.

3. Està mancat de l'afecte necessari.

El nen percep, a través de molts indicis, que no és acceptat o que és menys adaptat que d'altres. El sentiment d'acceptació o refús és potser el sentiment més important en la formació de qualsevol vincle social. Allò que millor enregistra el nen, ja des de molt petit, són sens dubte les sensacions de tendresa o crueltat del seu entorn.

4. No té un bon concepte d'ell mateix.

Aquest concepte o autoestima es construeix a partir de la imatge que nosaltres li reflectim d'ell mateix. Si li diem que no val, que el que fa està sempre malament, si no li donem oportunitats d'experimentar l'èxit en situacions concretes, farem que acabi menyspreant-se ell mateix i els altres.

5. No admeten zones d'independència i autonomia personal, en les quals pugui actuar sense la nostra vigilància.

El nen necessita la nostra confiança, necessita saber que confiem en ell. Si no li assignem algunes tasques i responsabilitats, adequades a la seva edat, es convertirà en un ésser depenent, insegur d'ell mateix, incapaç d'autodisciplinar-se i propens a fer allò que està prohibit.

6. Fomentem en ell la submissió cega i el servilisme a l'autoritat dels adults.

Pel fet d'estar més preocupats per evitar qualsevol conflicte que per buscar activament solucions negociades no violentes, fomentem el conformisme i l'adaptació a la injustícia. Els nens que menys expressen obertament el seu desacord amb els adults acostumen a ser els que guarden més ressentiment contra la seva autoritat.

7. Refusem tot sentimentalisme a canvi d'una visió dura i freda de la realitat.

Cal desenvolupar la sensibilitat envers totes aquelles coses de la vida que considerem bones: l'alegria, la cooperació, la senzillesa, el respecte a la naturalesa, etc. I no es tracta tant d'una qüestió d'idees o creences com de l'expressió d'emocions i sentiments.

8. Li ensenyem d'apreciar el que és seu menyspreant el que és dels altres.

No és desprestigiament les coses dels altres la millor forma de donar importància al que és propi. Al contrari, si li presentem de manera raonada posicions diferents i punts de vista diversos davant la mateixa realitat, el farem més sensible a les necessitats dels altres i l'estarem educant per la tolerància.

9. Li ensenyem de competir i no a cooperar amb els altres.

La competició separa, classifica entre triomfadors i perdedors i rarament es dona una competència perfecta en la qual tothom tingui les mateixes possibilitats de guanyar, la qual cosa produeix en els uns resignació i aïllament, mentre que als altres, els ensenya a ser forts amb els dèbils.

10. Els pares donen al nen una imatge d'ells mateixos idealitzada.

Sovint aquesta situació crea uns nivells d'ansietat massa alts i unes expectatives difícils d'acomplir. Mostrar que equivocar-se forma part del risc de viure resultaria una imatge més humana.

11. No coneix models de pau, justícia i resolució no violenta dels conflictes.

Els herois de qualsevol època, els herois infantils, reflecteixen uns valors determinats que es converteixen en models a imitar. En aquests valors hi ha sempre una forma d'entendre i resoldre els conflictes. Una cultura mancada de models no violents és el camp més fèrtil per a la proliferació d'actes sistemàtics de violència.

12. Li ensenyem que per aconseguir una meta tot està permès i que el que importa és l'èxit a tota costa.

No tots els procediments són vàlids quan es tracta d'assolir situacions en les quals hi hagi un mínim de violència i un màxim de justícia. No es pot aconseguir la pau per mitjans violents, ni la justícia mitjançant injustícies. Una educació per a la no-violència és una educació en la no-violència.

Extret de l'article de José Luis San Fabián Maroto aparegut en "Infancia" i "Comunidad Escolar", núm. 125 de 1986, p.5.

8. SOCIETAT DE VIOLENCIA

Sembla que les conductes agressives o violentes siguin conseqüència d'una societat manifestament i soterradament agressiva i competitiva.

El reforç social front la manifestació de conductes agressives: "el qui pega últim és el millor", "només triomfen el més forts", etc. segurament augmentaran la probabilitat que es repeteixi en el futur la mateixa conducta i que el nen o l'adult no desenvolupi altres tipus de comportament en el qual el respecte mutu hi sigui present.

Televisió i agressivitat.

Si ens parem a analitzar els programes de la nostra TV observem que molts podrien ser catalogats de violents: ens mostren que la força física exercida contra una altra persona, o bé el fet de forçar compulsivament l'acció d'un individu amb l'amenaça de ser ferit o mort són fets acceptables i fins i tot mereixedors d'admiració.

Tots sabem que els nens passen moltes hores davant la TV i a través de l'aprenentatge observacional, emmagatzemen, per dir-ho d'alguna manera, un repertori de conductes que experimentaran amb molta probabilitat, en els seus jocs.

Investigacions realitzades per la UNESCO han arribat a la conclusió que els nens exhibeixen més conductes agressives després de veure models agressius al cinema, TV o vídeo, que després de veure models no agressius o neutres.

Segons els estudis fets pel psiquiatre Crattle, hi ha una correlació important entre l'observació de continguts violents en la TV i les conductes agressives posteriors sense distinció de sexe, edat o condicions socioeconòmiques.

Creiem, però, que les respostes agressives no només dependran en gran mesura dels continguts violents dels programes sinó també de les característiques personals familiars del petit televident.

Els nens i adolescents amb tendències més agressives, augmentaran la seva agressivitat després de veure un programa violent. (Per a més informació sobre els efectes de la TV, podeu veure el FULL núm. 7).

Autora del text: Patricia Tschorne